

EĞİTİMİN BAŞARISINDA KALKINMIŞLIĞIN ETKİSİ: 1990 VE 2000 YILLARI ÖSS BAŞARI ORANLARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Sevda YAPRAKLI*
Lütfü ÖZTÜRK**
Ö.Selçuk EMSEN***

Özet: İktisat yazınında iktisadi gelişme ile eğitim arasında karşılıklı ilişki olduğunu ortaya koyan geniş bir literatür bulunmaktadır. Söz konusu ilişkilerin bölgesel bazda araştırılması çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Bu çerçevede illerin 1990 ve 2000 yılları itibarıyla ÖSS verileriyle yapılan yatay kesit analizlerde, 74 il için kalkınmışlığın göstergesi olarak fert başına milli gelir, eğitimin kalitesinin göstergesi olarak ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayıları ve coğrafi konum göstergesi olarak da gölge değişken bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Bağımlı değişken olarak illerin 1990 ve 2000 yılları itibarıyla ÖSS başarı oranlarını, gelişmişliğin etkileme veya belirleme düzeyi araştırılmıştır. Analiz sonucunda; ÖSS başarı oranı ile kişi başına milli gelir arasında pozitif (anlamli), öğretmen başına düşen öğrenci oranı arasında negatif (anlamli) ve doğu-batı il ayrımında batı lehine yorumlanabilecek anlamli ilişkiler bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, insan sermayesi, ekonomik-bölgesel kalkınma

I. Giriş

Sürdürülebilir ekonomik kalkınma için, tüm kaynakların en etkin şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu kaynakların en önemlilerinden biri olan insan faktörü ve bu faktörün kalitesindeki gelişmeler kalkınma sürecinde en az fiziki sermaye kadar hatta daha da fazla etkili olmaktadır. İnsan faktörünün kalkınma sürecinde etkin olabilmesinin temelinde ise insan yapılan en önemli yatırım olan eğitim yatmaktadır. Eğitim, insana yapılan en önemli yatırımdır. Bu yatırım insan sermayesi birikiminin en temel kaynağıdır. Eğitim yatırımları, örgün ve yaygın eğitim-öğretim faaliyetlerini içeren resmi eğitim yanında resmi olmayan her türlü eğitim-öğretim de kapsamaktadır. Eğitim yatırımlarının, büyümenin gerektirdiği nicelik ve nitelikteki işgücünü, bilgi, beceri ve kapasite açısından rasyonel bir şekilde yetiştirerek kalkınma sürecine hizmet etmesi beklenir.

Eğitim yoluyla artırılan insan nitelik ve becerileri kalkınmanın temel amacı olarak kabul edilen sanayileşme ve bilgi toplumuna geçiş sürecini şekillendirmektedir. Hatta, dünya ekonomisinde yaşanan küreselleşme ile

---

* Y.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi, İİBF, İktisat ABD.

** Y.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi, İİBF, İktisat ABD.

*** Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi, İİBF, İktisat ABD.

birlikte bilgi teknolojilerinin üretimi ve kullanımı, iletişim teknolojilerinin ilerlemesi ve hizmet sektörlerinin gelişimi, işgücünün iyi eğitilmiş ve nitelikli olmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle özellikle Gelişmekte Olan Ülkelerin (GOÜ) bölge ve ülke bazında insan sermayesi birikimini artırmaya yönelik eğitim yatırımları, ekonomik büyüme ve yapısal değişimin gerçekleştirilmesi açısından önemli bir role sahiptir.

Eğitimin kalkınmadaki yeri ve öneminden hareketle yapılan bu çalışmada, önce teorik ve uygulamalı literatürdeki gelişmeler doğrultusunda, söz konusu ilişkiyle ilgili belli başlı görüşler ve çalışmalar ele alınmaktadır. Daha sonra 1990 ve 2000 yılları için yatay kesit analizleri kullanılarak, eğitimin başarısının göstergesi olan ÖSS başarı oranı üzerinde, fert başına milli gelir, ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayıları ve az gelişmiş-gelişmiş illeri temsilen kullanılan coğrafi konum gölge değişkenlerinin etkisi ekonometrik açıdan Türkiye’de 74 il için test edilmektedir. Burada veri kısıtı ve 1990’lı yıllardaki yeni il oluşturma süreci, çalışmanın kısıtlarını oluşturmuştur. Son olarak, elde edilen bulgular kısa bir sonuç bölümüyle değerlendirilmektedir.

II. Eğitim ve Ekonomik Kalkınma

İyi eğitilmiş ve nitelikli işgücünün ekonomik kalkınmada fiziki sermaye kadar etkin bir sermaye türü olduğu yönündeki görüşler klasik iktisatçılara kadar gitmektedir. Petty, Smith, List, Fisher, Walras, Marshal ve Engel gibi iktisatçılar, sermaye tanımı içinde insanın kendisinin ve/veya sonradan kazandığı niteliklerinin yer aldığını vurgulayarak, üretim sürecinde verimliliği artıran bir faktör olarak insana yatırımın önemine işaret etmişlerdir. Bu görüşlere rağmen, II. Dünya Savaşı öncesinde birçok iktisatçının insanı sermaye olarak almanın ahlaki olmadığını düşünmesi ve ülkeler-bölgeler arasındaki gelişme farklılıklarının henüz tam olarak derinleşmemiş olması gibi nedenlerle insan sermayesi konusu ihmal edilmiştir (Kiker, 1971: 25-26). Ancak, kalkınma kuramının gelişimi doğrultusunda II. Dünya Savaşı’ndan sonra, ekonomik kalkınma sürecinde insanın da bir sermaye unsuru olduğuna ilişkin görüşler ortaya atılmaya başlanmıştır. Schultz başta olmak üzere, Becker, Denison, Harbinson, Myers ve Mincer gibi neo-klasik iktisatçılar ulusal gelirle geleneksel girdiler arasındaki farkın (artık) büyük bölümünün insan sermayesi faktörü ile açıklanabileceğini ileri sürmüşler ve insan sermayesinin oluşumunda eğitimin yerini ve önemini analiz etmişlerdir.

1980’li yılların sonunda hızlanan küreselleşme süreci ve gelişmiş ülkelerin bilgi toplumu aşamasına geçmesiyle birlikte insan sermayesi bilgi ve teknolojik ilerlemenin temel üreticisi ve kullanıcısı olarak ön plana çıkmaya başlamıştır (Gundlach, 1991: 7). Lucas, Nelson-Phelps, Benhabib-Spiegel ve Coe-Helpman-Hoffmaister gibi içsel büyüme teorisyenleri, insandan ziyade insan niteliklerini ekonomik kalkınmanın motoru olarak kabul etmişler ve dünyadaki gelişme farklılıklarının artmasında ülke ve bölgelerin sahip olduğu insanın niteliğinin önemine işaret etmişlerdir.

Teorik gelişmelerin ışığında insan sermayesinin, üretimin ve verimliliğin artırılmasında, yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesinde ve bilgi teknolojilerinin tarım, sanayi ve hizmet sektöründe yaygın olarak kullanılmasında vazgeçilmez bir üretim faktörü olduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda, insana yapılan yatırımların en önemlisi olan eğitim-öğretim harcamaları; bireylerin becerilerini geliştirmelerine ve ekonomik bilgi edinmelerine katkıda bulunduğu, ekonomik faaliyetleri olumlu yönde etkilediği, gelir ve hasılayı artırdığı ve bir ekonominin kalkınmasını sürdürülebilir hale getirdiği süreçte insan sermayesine katkıda bulunabilir.

Diğer taraftan, ekonomik kalkınma nitelikli işgücüne yönelik talebi artırmaktadır. Bu ise istihdam, yeni iş olanakları ve daha yüksek gelir elde etme imkanı sağladığı için bireylerin ve hükümetlerin eğitim harcamaları için daha fazla maddi kaynak sağlamaktadır. Bu şekilde iyi eğitilmiş işgücü, verimliliği ve rekabet düzeyini yükselterek, yeniliklerin ve yeni teknolojilerin adaptasyonunu gerçekleştirerek ve üretim faktörlerine kalite ve nitelik kazandırılmasını sağlayarak üretim sürecinde ön plâna çıkmaktadır (Bradley ve Taylor, 1996: 1-3). Bu süreç birbirini takip etmek suretiyle iyi eğitilmiş bireylerin yaşam standartlarını, üretim ve tüketim tercihlerini değiştirmekte ve böylece ekonomik dönüşüme yardımcı olmaktadır.

Kalkınma iktisatçıları, insan sermayesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin doğasına yönelik tahminlere büyük önem vermektedirler. Bu ilişkinin incelenmesinde insan sermayesi göstergesi olarak eğitimle ilgili değişkenler kullanılmaktadır. Söz konusu ilişkinin tahminine yönelik çalışmaların büyük çoğunluğunda eğitimle ekonomik kalkınma arasında karşılıklı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uluslararası literatürde Denison (1962), Schultz (1967), Mankiw, Romer ve Weil (1992), Benhabib ve Spiegel (1994), Jones (1996), Fernandez ve Mauro (2000), Bassani ve Scarpetta (2001) gibi bir çok yazar yaptıkları regresyon analizleri sonucunda, eğitilmiş işgücü ile ekonomik kalkınma arasında pozitif ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Bunun yanı sıra, Goetz ve Hu (1996), Barro (2001), Asteriou ve Agiomirgianakis (2001) tarafından yapılan nedensellik analizlerinde, eğitimle kalkınma arasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çerçevede, Ağır ve Kar (2003), Doğan ve Bozkurt (2003) ve Gümüş (2004) tarafından Türkiye üzerine yapılan çalışmalarda ise nedenselliğin yönünün eğitimden büyümeye doğru olduğu tespit edilmiştir.

III. Eğitim ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi

Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının ortaya çıkışında önemli bir faktör olan bölge insanına yönelik eğitim yatırımlarındaki gelişmeler, bölge düzeyinde üretim ve gelir artışının sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Nitekim 1980'lerin sonu ile 1990'ların başında bölgesel kalkınmada insan kaynaklarına dayalı kalkınma stratejileri dönemi başlamıştır (Blair, 1999: 95-96). Bu stratejinin temelinde bölge ekonomisinin ihtiyacına uygun nitelikte işgücü

yetiştirmeye yönelik yatırımlar yapma, işgücünün eēitimine geçici koruma saēlama, teknolojik destek saēlama, işgücünün eēitiminde kamu-özel teēebbsleri oluşturma ve giriřimciliēi teēvik etme gibi önlemler yer almaktadır. Buna göre diēer bölgelerle ticaret yapma imkanına sahip bölgelerde, yerel kaynakları harekete geçirebilecek nitelikli insanların bir araya gelmesiyle giriřimciliēin önündeki engeller kalkacak, üretim yelpazesi genişleyecek, rekabet gleri artacak ve diēer bölgeleri gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Bölgesel kalkınmada insan sermayesinin niteliēi oldukça önemlidir. Nitelik ise özellikle eēitimle oluşturulmakta ve ekonomiye katkıda bulunmaktadır (Gundlach, 1999: 1, 25). Bu açıdan bir bölgenin mevcut durumuna uygun eēitim ve bilgi düzeyi yoksa, ekonomik koşulların iyileştirilmesinde eēitim ve bilginin etkisi ve önemi anlaşılamaz. Bu yüzden ekonomik koşullara uygun olarak işgücüne eēitim ve bilgi verilerek kalkınma için gereksinim duyulan insan sermayesinin oluşturulması zorunluluk teēkil etmektedir. Farmer ve Kingsley (2001: 168-169), vasıfsız işgücünün, vasıflı işgücünün bol olduēu bölgelere g ettiēini belirtmişlerdir. Bu iktisatçılar bunun, Lucas'ın insan sermayesinin bol olduēu yerlerde getirisinin yüksek olmasından dolayı insan sermayesinin bu yerlere g ettiēi Őeklindeki hipoteziyle tutarlı olduēunu ifade etmişlerdir. Buna göre iyi eēitimi işgücünün bol olduēu bölgeler, kalkınma trendlerinde işgücü arzı yetersizliēiyle karşılaşmamış olmaktadır. Ancak iyi eēitimi işgücü birikimi az olan bölgeler hem doērudan hem de dolaylı etkilerden, yani g hareketlerinden yararlanamadıkları için geri kalmaktadırlar.

A. Göstergeler ile Eēitimde Bölgesel Dengesizlik

Bölgelerarası gelişmişlik farklarını ortaya koymada kullanılan en önemli sosyal kriterlerden biri eēitim göstergeleridir. Tablo 1'de bölgelere göre okullaşma ve niversite bitirenlerin okul bitirenlere oranları verilmektedir.

Tablo 1. Coğrafi Bölgelere Göre Okullaşma Oranları (2001-2002)

Bölgeler	Okulöncesi	İlköğretim	Ortaöğretim	Mesleki. Tekn.Lise	Ü.B./O.B.*
Akdeniz	6.8	97,7	42,2	16,5	8.3
D. Anadolu	3.1	86,4	26,3	9,3	6.1
Ege	9.3	100,1	39,7	25,3	8.4
G. D. Anadolu	3.0	94,1	27,3	6,6	5.0
İç Anadolu	6.7	93,0	41,6	21,7	10.3
Karadeniz	6.0	87,4	31,7	23,0	5.9
Marmara	7.7	115,7	41,0	29,4	10.0
Türkiye	6.2	98,0	36,9	20,5	8.4

*: Üniversite Bitirenler / Okul Bitirenler oranı 2000 yılına aittir.

Not: Diğer kurumlara bağlı okulöncesi eğitim kurumlarında eğitim gören 32.674 öğrenci dahil değildir.

Kaynak: DIE, MEB, YÖK İstatistikleri.

Tablo 1'e göre okulöncesinde okullaşma oranı, özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da Türkiye ortalamasının ve diğer bölgelerin yarısından daha düşük düzeydedir. Türkiye'de ilköğretimdeki okullaşma oranı %98.0 iken, bu oran Marmara ve Ege bölgesinde %100'ün üzerine çıkmakta, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesinde ise %87'lere düşmektedir. Ortaöğretimde okullaşma oranı Türkiye genelinde %36.9, Akdeniz, İç Anadolu, Marmara ve Ege bölgelerinde ülke ortalamasının üzerinde; Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Karadeniz bölgelerinde ülke ortalamasının altındadır. Mesleki ve teknik liseler açısından okullaşma oranlarında Marmara, Ege, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgeleri Türkiye ortalamasının (%20.5) üzerinde; Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Akdeniz Bölgeleri ise ortalamanın altında bulunmaktadır. Üniversite bitirenlerin okul bitirenlere oranı açısından ise İç Anadolu ve Marmara Bölgeleri Türkiye ortalamasının (%8.4) üzerinde; Ege Bölgesi ortalamaya eşit; Güneydoğu Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Akdeniz Bölgeleri ise ortalamanın altında kalmaktadır. Tablo 1'den görüldüğü gibi, genel olarak okullaşma oranı ilköğretimden liseye doğru düşerken; bölgelerarasında ilköğretim düzeyinde düşük boyutlarda olan farklılıklar, eğitim kademesi yükseldikçe artmaktadır.

IV. ÖSS Başarı Puanları ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılığı

Eğitim ve iktisadi gelişme arasında karşılıklı ilişkiler, yani iktisadi gelişmenin eğitim üzerine ve eğitimdeki ilerlemelerin de iktisadi gelişme üzerine olumlu etkilerinin olduğuna, kısaca karşılıklı bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu dair yaygın bir literatür bulunmaktadır. Çalışmada karşılıklı nedensellik boyutundan çok, iktisadi gelişmişlik düzeyinin eğitim üzerine etkileri araştırılmaya çalışılmıştır. Eğitimdeki gelişmelerin bir takım farklı

açılımlarını yapmak mümkündür. Ama bunların en önemlilerinden biri de ÖSS (Öğrenci Seçme Sınavı) sonuçlarıdır. Çalışma, yatay kesit analizi içerdiğinden, eğitimde başarının değişkeni olarak 1990 ve 2000 yılındaki ÖSS sınavında illerin başarı oranları alınmıştır. Bu perspektifte eğitimdeki gelişmeyi etkileyen faktörler boyutuyla, 1990 ve 2000 yılları için iktisadi gelişmişlik göstergesi olarak illerin fert başına milli gelirleri ile yükseköğretime nitelikli öğrenci hazırlamanın ön koşulunu oluşturan lise ve benzeri okullarda (ortaöğretimde) öğretmen başına düşen öğrenci sayıları alınmıştır.

Türkiye'deki 74 il verileriyle yapılan bu çalışmada, eğitimdeki başarıda gelişmişlik farklılığının önemli olup olmadığı araştırıldığından, NUTS-2 düzeyinde Erzurum (*Erzurum, Erzincan ve Bayburt*), Ağrı (*Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan*), Van (*Van, Muş, Bitlis ve Hakkari*), Mardin (*Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt*), Malatya (*Malatya, Elazığ, Tunceli ve Bingöl*) ile Şanlıurfa (*Şanlıurfa ve Diyarbakır*) alt bölge illeri ile diğer iller gölge değişken ataması ile modele dahil edilmiştir. Buna göre Erzurum, Ağrı, Van, Mardin, Malatya ve Şanlıurfa alt bölgelerini oluşturan iller için 0 (sıfır), diğer iller için 1 (bir) değerleri kullanılmıştır.

Çalışmada 1990 ve 2000 yılı için tahmin edilen model aşağıdaki şekildedir:

$$ossbo = \beta_0 + \beta_1obos + \beta_2kbg + \beta_3db \quad (1)$$

Modelde *ossbo*, illerin ÖSS sınavı başarı oranlarını; *kbg*, illerin fert başına milli geliri; *obos*, illerin öğretmen başına düşen öğrenci sayılarını; *db*, doğu ve batıdaki il ayırımını temsil etmektedir. Modelden elde edilen tahmin sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Eğitimde Başarı Tahmin Sonuçları

Değişkenler	1990 Tahminleri		2000 Tahminleri	
	Katsayı	t-değeri	Katsayı	t-değeri
C	60.3080 ^(a)	20.5541	69.5557 ^(a)	17.3661
OBOS	-0.5230 ^(a)	-3.1098	-0.3586 ^(b)	-2.2360
KBMG*	0.0012 ^(a)	4.0061	0.0004 ^(b)	2.0973
DB	9.0505 ^(a)	5.5150	5.5331 ^(a)	3.5693
R ²	0.5619		0.3692	
F	28.6499 ^(a)		13.0689 ^(a)	

* KBMG değeri bine bölünmüştür.

Not: Parametrelerin altında yer alan parantez içindeki değerler standart hataları gösterir. Burada a, %1 önem seviyesinde; b, %5 önem seviyesinde anlamlılığa işaret eder.

Türkiye’de 1990 yılı verileriyle 74 il üzerine yapılan yatay kesit tahmin sonuçlarına göre; ÖSS başarı oranlarını etkileyeceği düşünülen öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, kişi başına milli gelir ve doğu-batı illeri gölge değişkenlerinin %1 önem düzeyinde anlamlı oldukları görülmektedir. Model sonuçları; illerin ÖSS başarı oranlarını, kişi başına milli gelir düzeyi ve illerin doğu-batı ayrımının pozitif yönde etkilediğini; buna karşılık öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının ise negatif etkilediğini göstermektedir. Yani, illerde fert başına milli gelir seviyesinde 1 birimlik artış, ÖSS başarı oranını 0.12 artırmaktadır. Diğer taraftan ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 1 öğrenci arttığında, ÖSS başarı oranı 0.523 azalış göstermektedir veya öğretmen başına öğrenci sayısında 1 birimlik bir azalış sağlandığında, bunun ÖSS başarı oranına etkisi 0.523 artış şeklinde olmaktadır. db değişkeni Türkiye’deki illeri doğu-batı şeklinde ayırt eden değişken olarak atanmıştır. Buna göre ilin batıda olması, ÖSS başarı oranına 9.051 nispetinde pozitif etki yapmaktadır.

1990’dan 2000 yılına gelindiğinde, geçen 10 yıl sonrası modeldeki değişkenlerin işaretleri açısından benzer yapının devam ettiği; ancak öğretmen başına düşen öğretmen sayısı ile kişi başına milli gelir değişkenlerinin %5 düzeyinde anlamlılıklarını korudukları gözlenmiştir. Burada 1990’dan 2000 yılına gelindiğinde, elde edilen tahmin sonuçları, kullanılan değişkenlerin illerin ÖSS başarısını temsil etme gücünün zayıfladığını göstermektedir. Yani, 1990’a göre 2000’de katsayılar kabaca etkisini kaybetmeye başlamıştır. Bu durum, özellikle ÖSS başarısında etkileri giderek belirgin rol oynayan dersanelerin etkisine bağlanabilir.

Model ÖSS sınavında başarının, illerin gelişmişlik düzeyine, illerde verilen eğitimin kalitesine ve illerin coğrafi olarak bulunduğu konuma bağlı olduğuna, dolayısıyla benzeri sınavların fırsat eşitliğini sağlamada etkin olmadığına işaret etmektedir. Çalışmada kullanılan değişkenlerden ikisi dışsal niteliktedir. Bunlardan ilki, illerin coğrafi konumu, yani doğuda veya batıda bulunmasıdır. İkincisi de fert başına milli gelir değişkenidir. Bu değişken eğitim açısından dışsal olarak görülebilse de etkilenebilir bir özellik içermektedir. Ancak, kamunun harcamalarını kısıtlayan ağır borç yükü ve buna bağlı olarak uygulanan istikrar politikalarında (IMF reçeteleri) ve 1990’lardan sonra Doğu Blokunun çökmesine paralel olarak hakim iktisat ekolü haline gelen liberal yaklaşımlar, klasik devlet anlayışının giderek etkin paradigma olmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, kamunun doğrudan fert başına milli gelir artırıcı politikalar izlemesi mümkün görünmemektedir. Diğer bir deyişle, fert başına milli gelir de bir tür dışsal değişkendir ve kamu tarafından etkilenemez konumuna gelmiştir.

Tahmin edilen modelde, eğitimin kalitesini temsilen kullanılan öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, eğitimde fırsat eşitliğini sağlayıcı değişken olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla, klasik devlet anlayışında bile, devletin temel fonksiyonları arasında sayılan eğitimin nitel ve nicel açıdan kamu eliyle

desteklenmesi, fırsat eşitliğini sağlama ve iller arasındaki dengesizliği gidermede önem arz etmektedir.

V. Sonuç

Liberal bakışın önde gelen iktisatçılarından Adam Smith, iç ve dış güvenlik ile adalet ve diplomasi şeklinde sınıflandırdığı devletin klasik fonksiyonlarına temel eğitimi de dahil etmiştir. Dolayısıyla gerek müdahaleci, gerekse liberal sistemlerde eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik politikalarda kamunun aktif rol oynaması merkezi bir noktada bulunur. 1980'den sonra mal ve hizmet akımları çerçevesinde uygulanan liberal politikalara 1990'lardan sonra finansal serbestleşmenin eklenmesi ile Türkiye, iktisat politikaları açısından liberal çizgiye yaklaşmış bulunmaktadır. Ancak, daha önce değinildiği gibi liberal düşünce de bile eğitim ağırlıklı olarak kamu hizmetidir. Dolayısıyla, 1980 sonrası gelişmelerin kamunun eğitime gerekli özeni göstermemesi için bir gerekçe oluşturmamaktadır. Kaldı ki, Türkiye'de gerek fiziki, gerekse beşeri sermaye unsurları açısından bölgesel anlamda derin farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, okul başına düşen öğrenci sayıları dikkate alındığında, NUTS-2 düzeyinde Erzurum, Ağrı, Van, Mardin, Şanlıurfa ve Malatya alt bölgelerinde Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde değerlerin bulunduğu dikkati çekmektedir. Ortaya çıkan bu yapıda gerek kalitatif, gerekse kantitatif açıdan uygun olmayan yapılar, hem eğitimde yetersizliklere hem de sosyo-ekonomik açıdan geri kalmışlığa temel teşkil etmektedir. Bu dengesizlik ise tahmin edilen modelde görüleceği üzere ÖSS başarı oranlarına yansımaktadır.

Sonuç olarak, çalışmada elde edilen tahmin sonuçlarına göre, eğitimin niteliğinin göstergelerinden biri olan ÖSS başarı oranı ile kişi başına milli gelir ile arasında pozitif (anlamli); öğretmen başına düşen öğrenci oranı arasında negatif (anlamli) ve doğu-batı il ayrımında batı lehine anlamli ilişkiler bulunmaktadır. Bu tahmin sonuçlarından hareketle, özellikle doğu illerinde ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir hale getirilebilmesi için, örgün ve yaygın eğitimin meslek standartlarına dayalı olarak yapılması, eğitim-iş dünyası işbirliği çerçevesinde mesleki teknik eğitimin payının artırılması gerekmektedir. Diğer bir deyişle tahmin, geri kalmışlığın ve doğuda bulunmanın fırsat eşitliğini bozucu etkilerinin eğitime yapılacak yatırımlar ile giderilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Abstract: There are comprehensive studies in economics literature, which emphasize a reciprocal relationship between economic development and education. In this study these relationships have been examined in regional level. In this context, University Entrance Scores (UES) of provinces have been regressed with provincial per capita GNP as a development indicator, number of students per instructor of secondary school in provinces as an indicator of education quality and a dummy for geographical location of provinces. It has been investigated the effects of development level on educational success by considering UES of provinces in 1990 and 2000. It has been found statistically significant relationships between UES of province and per capita GNP (positive), and number of students per instructor (negative). Also, there are some meaningful relationships that can be considered as west-east difference in the country.

Key Words: Education, Human Capital, Economic-Regional Development

Kaynakça

- Ağır, H. ve Kar, M., (2003) “Beşeri Sermaye Birikimi ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik Testi”, *II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, IV-A Oturumu, 17-18 Mayıs, İzmit, ss. 1-11.
- Asteriou, D. ve Agiomirgianakis, G. M., (2001) “Human Capital and Economic Growth: Time Series Evidence From Greece”, *Journal of Policy Modeling*, 23, ss. 481-489.
- Barro, R. J., (2001) “Human Capital and Growth”, *AEA Papers and Proceedings*, 91 (2), ss. 1-56.
- Bassanini, A. ve Scarpetta, S., (2001) “Does Human Capital Matter for Growth in OECD Countries? Evidence From Pooled Mean-Group Estimates”, *ECO/WKP: 35, Economics Department Working Papers*, No: 282, ss. 1-30.
- Benhabib, J. ve Spiegel, M. M., (1994) “The Role of Human Capital in Economic Development: Evidence From Aggregate Cross-Country Data”, *Journal of Monetary Economics*, 34, ss. 143-173.
- Blair, J. P., (1999) “Local Economic Development and National Growth”, *Economic Development Review*, Fall, ss. 93-97.
- Bradley, S. ve J. Taylor, (1996) “Human Capital Formation and Local Economic Performance”, *Regional Studies*, 30 (1), ss. 1-14.
- Denison, E. F., (1962), **Sources of United States Economic Growth**, Readings in Economics, McGraw-Hill Book Company.
- Doğan, S. ve Bozkurt, H. Y., (2003) “Eğitim ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Kointegrasyon Analizi”, *II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, IV-A Oturumu, 17-18 Mayıs, İzmit, ss. 1-9.
- Farmer, M. C. ve Kingsley, G., (2001) “Locating Critical Components of Regional Human Capital”, *Policy Studies Journal*, 29 (1), ss. 165-180.
- Fernandez, E. ve Mauro, P., (2000) “The Role of Human Capital in Economic Growth: The Case of Spain”, *IMF Working Paper*, WP/00/8, ss. 1-27.

- Goetz, S. J. ve Hu, D., (1996) "Economic Growth and Human Capital Accumulation: Simultaneity and Expanded Convergence Tests", *Economics Letters*, 51, ss. 355-362.
- Gundlach, E. (1999), "The Impact of Human Capital on Economic Development: Problems and Perspectives", J. L. H. Tan (der.), **Human Capital Formation as An Engine of Growth: The East Asian Experience**, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, ss. 383-402.
- Gümüş, S. (2004), **Beşeri Sermaye ve Ekonomik Kalkınma: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1960-2002)**, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Jones, C. I., (1996) "Human Capital, Ideas and Economic Growth", *VIII Villa Mondragone International Economic Seminar*, Rome , June 25-27, ss. 1-28.
- Kiker, B. F. (1971), "The Historical Roots of the Concept of Human Capital", R. A. Wykstra (der.), **Investment in The Human Capital**, The Free Press, New York, ss. 22-26.
- Mankiw, N. G., Romer, D. ve Weil, D. N., (1992) "A Contribution to the Empirics of Economic Growth", *Quarterly Journal of Economics*, 107, ss. 407-437.
- Schultz, T. W., (1967), **Investment in Human Capital, Readings in Economics**, McGraw Hill Book Company, 5th Edition, New York.